

Руслан Віталійович ГРИНЬКО,
здобувач кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000,
civil@univer.km.ua

УДК 347.4 (477)

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНОГО ВПЛИВУ ТА ДИНАМІКА ЗОВОВ'ЯЗАЛЬНОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ

Досліджуються заходи оперативного впливу та їх роль у динаміці зобов'язальних правовідносин. Охарактеризовано особливості та визначено поняття заходів оперативного впливу. Зроблено висновок, що заходи оперативного впливу можуть застосовуватися як за наявності порушення зобов'язання, так і у разі створення реальної загрози порушення — до моменту такого порушення. Розкрито поняття юридичного факту та його вплив на динаміку зобов'язального правовідношення (виникнення, зміна, припинення). Зазначається, що поширеними у розвитку зобов'язальних правовідносин є ситуації, коли одні і ті ж юридичні факти спричиняють виникнення одних правовідносин, зміну і припинення інших. Вказується, що заходи оперативного впливу завжди пов'язані із зобов'язальними правовідносинами на стадії аномальної динаміки, тому правоохоронний характер таких заходів є їх визначальною особливістю. Зроблено висновок про те, що застосування заходів оперативного впливу є юридичним фактом, що спричиняє динаміку зобов'язального правовідношення (виникнення, зміну, призупинення, припинення), а також охорону та захист цивільного права та інтересу.

Ключові слова: заходи оперативного впливу, зобов'язальне правовідношення, динаміка, виникнення, зміна, призупинення, припинення.

Зобов'язальним правовідносинам властиві особливі підстави виникнення, зміни та припинення, що зумовлено специфікою їх суб'єктного складу, об'єкта, змісту, а також механізму правового регулювання. Так, юридичного ефекту зобов'язальні правовідносини набувають завдяки їх відображенню в договорі та законі, що виступають як підстави для настання юридичних наслідків. Юридичні наслідки, зокрема, виявляються у тому, що у суб'єктів виникають чи трансформуються права і обов'язки, як ідеальні моделі поведінки. Тобто зобов'язальні правовідносини перебувають у динаміці (виникають, змінюються, припиняються). Саме у контексті динамічного цивільного правовідношення пропонує розглядати цивільне зобов'язання Н. Ю. Голуб'єва [1, с. 5]. На її думку, в зобов'язанні відображається динаміка цивільних прав і обов'язків, тобто зобов'язання опосередковує цивільний оборот [1, с. 14]. Таким чином, динаміка зобов'язального правовідношення становить юридичний зв'язок між сторонами.

Динаміка правовідношення включає динаміку моделі та реальної поведінки. Розвиток моделі закладено у самому зобов'язанні. Водночас реальна поведінка може як відповідати моделі поведінки, так і не відповідати їй приписам. У разі відхилення реальної поведінки суб'єктів зобов'язальних правовідносин від наміченої у зобов'язанні моделі уповноваженій особі надається право застосовувати заходи оперативного впливу до зобов'язаної особи (відмова від договору, відмова від прийняття виконання, призупинення виконання, притримання тощо). У більшості випадках застосування таких заходів захисту

дозволяє учасникам зобов'язальних правовідносин найбільш оперативним шляхом, із найменшими матеріальними і часовими втратами захистити свої права та інтереси. Разом з тим застосування таких заходів захисту спричиняє настання певних юридичних наслідків, що впливає на динаміку зобов'язального правовідношення.

У цивільному праві динаміка зобов'язальних правовідносин досліджувалася переважно в аспекті загальнотеоретичних проблем договірної права (Т. В. Боднар, С. М. Бервено, Н. Ю. Голуб'єва, В. В. Луць, О. Д. Кутателадзе, С. О. Погрібний та ін.), укладення, виконання, припинення договору та застосування заходів цивільно-правової відповідальності за його порушення (О. В. Батожська, А. А. Кетраль, О. О. Підпригора, О. С. Яворська та ін.). Проте відсутні наукові дослідження щодо правової природи заходів оперативного впливу як юридичних фактів, застосування яких спричиняє динаміку зобов'язальних правовідносин.

Відсутнє розв'язання проблем щодо значення заходів оперативного впливу у динаміці зобов'язальних правовідносин також у напрацюваннях із охорони та захисту цивільних прав (О. І. Антонюк, В. Д. Андрийцьо, І. В. Болокан, В. П. Грибанова, І. О. Дзери, Т. М. Підлубної, Б. І. Пугинського, О. А. Іваненко, Т. М. Карнаух, С. В. Сарбаш, Г. Л. Стоякіна та ін.).

На підставі викладеного можна дійти висновку, що питання комплексного дослідження заходів оперативного впливу та динаміки зобов'язальних правовідносин є актуальним, що зумовлює доцільність її розгляду на рівні наукової статті.

Метою статті є визначення юридичного значення застосування заходів оперативного впливу для динаміки зобов'язального правовідношення.

Правову категорію “заходи оперативного впливу” в юридичній літературі пов'язують із іменем видатного радянського цивіліста В. П. Грибанова, який у своїй монографічній праці “Межі здійснення і захисту цивільних прав” дослідив межі застосування уповноваженою особою правоохоронних заходів оперативного впливу. При цьому вчений надавав заходам оперативного впливу значення самостійного способу захисту цивільних прав у зобов'язальних правовідносинах [2, с. 132].

Для того, щоб дати визначення поняття заходів оперативного впливу, слід, насамперед, охарактеризувати основні ознаки цієї правової категорії.

Більшість науковців наділяє заходи оперативного впливу *правоохоронним характером*, оскільки вони призначені для виконання як функції захисту цивільних прав та інтересів, так і їх охорони [2, с. 133–137; 3, с. 218; 4, с. 93; 5, с. 29]. Така позиція заслуговує на підтримку, оскільки застосування заходів оперативного впливу спрямоване на захист цивільних прав та інтересів у разі порушення зобов'язання (ст. 611 ЦК України).

За загальним правилом, підставою застосування заходів оперативного впливу є порушення зобов'язання. Такий висновок випливає із загального положення ст. 611 ЦК України, де одностороння відмова від зобов'язання та зміна умов зобов'язання вказуються в якості правового наслідку порушення зобов'язання, так і ч. 1 ст. 615 ЦК України, де зазначається, що “у разі порушення зобов'язання однією стороною друга сторона має право частково або в повному обсязі відмовитися від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом”. Прикладами спеціальних положень, що стосуються окремих договорів, може слугувати ст. 782 ЦК України, згідно з якою, наймодавець має право відмовитися від договору найму, якщо наймач не вносить плату за користування річчю протягом трьох місяців підряд.

Разом з тим законодавець допускає застосування заходів оперативного впливу також до моменту порушення зобов'язання, тобто тоді, коли створюється загроза такому порушенню. Наочним прикладом такого випадку є права замовника під час виконання роботи за договором підряду. Так, замовник має право відмовитися від договору у випадку (до моменту його порушення), якщо підрядник виконує роботу настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим (ч. 2 ст. 849 ЦК України).

Таким чином, заходи оперативного впливу *можуть застосовуватися як за наявності порушення зобов'язання, так і у разі створення реальної загрози порушення*

— до моменту такого порушення. Відповідно не можна визнавати заходами оперативного впливу односторонні дії уповноваженої особи, не пов'язані з порушенням чи створенням загрози порушення її цивільного права та інтересу.

Односторонній характер заходів оперативного впливу виявляється у двох моментах. *По-перше*, такі заходи застосовуються лише уповноваженою особою (кредитором), яка виступає стороною зобов'язальних правовідносин, за її ініціативою. Як слушно зазначає В. П. Грибанов, заходи оперативного впливу застосовуються уповноваженою стороною не як адміністративним органом стосовно правопорушника, а саме як стороною в цивільному правовідношенні [2, с. 135]. Це зумовлено цивільно-правовим характером зобов'язальних правовідносин, де правопорушник і потерпілий перебувають у відносинах рівності, а не субординації. Тобто уповноважена особа має право вимоги, а інша сторона у зобов'язанні володіє обов'язком. Відповідно можливість застосування заходів оперативного впливу залежить від волі кредитора, а не бажання боржника. Для боржника виконання вимог кредитора є обов'язком, що випливає із закону або договору. *По-друге*, заходи оперативного впливу застосовуються уповноваженою особою без звернення за захистом цивільних прав та інтересів до компетентних державних органів, тому їх застосування не пов'язано із державним примусом.

Односторонній характер таких заходів зумовлює віднесення порядку їх застосування до неюрисдикційної форми захисту, що дозволяє більш оперативним шляхом захистити цивільні права та інтереси кредитора у зобов'язанні. Це зумовило і назву такого заходу захисту. Так, у юридичній енциклопедії за редакцією Ю. С. Шемшученка термін “оперативний” означає “той, який безпосередньо здійснює що-небудь, виконує якесь завдання; здатний правильно і швидко виконувати ті чи інші практичні завдання; дійовий” [6, с. 268]. А терміном “вплив” позначають дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [7, с. 160]. Тобто словосполучення “оперативний вплив” слід тлумачити, як дію, яку певна особа безпосередньо і швидко виявляє щодо іншої особи чи предмета. Тобто односторонній характер заходів оперативного впливу становить визначальну їх особливість.

Односторонній характер застосування уповноваженою особою таких заходів свідчить про особливий характер гарантій їх правильного застосування. Тобто для захисту цивільного права та інтересу в зобов'язальних правовідносинах застосовуються лише такі заходи *оперативного впливу, які передбачені законом або договором*. При цьому лише в джерелах права закріплено умови та межі застосування таких заходів.

Заходи оперативного впливу застосовуються лише *для захисту відносних цивільних (майнових) прав та інтересів*, тобто таких, що випливають із договірних зобов'язань. Тому для захисту абсолютних майнових прав та інтересів застосовуються інші заходи захисту, зокрема вимога про відшкодування шкоди, кондикційний захист, виндикаційний захист, самозахист тощо.

Застосування заходів оперативного впливу уповноваженою особою *може спричинити настання невігідних наслідків* для зобов'язаної особи — “юридично необов'язкові майнові втрати” [8, с. 431], тоді як настання невігідних майнових наслідків для правопорушника є основною обов'язковою ознакою заходів цивільно-правової відповідальності, що застосовується як додатковий обов'язок (відшкодування збитків, сплата штрафу, пені, відсотків).

У юридичній літературі виділяють ще одну особливість заходів оперативного впливу, яка зумовлена їх функціональним призначенням, — *забезпечення належного виконання зобов'язання* [8, с. 431]. Як зазначав В. П. Грибанов, вони становлять один із видів правових гарантій, спрямованих на забезпечення належного виконання зобов'язання шляхом надання уповноваженій стороні права безпосереднього оперативного впливу на свого невиконавчого контрагента [2, с. 133]. Повністю погодитися з такою позицією не можна, так як не всі заходи оперативного впливу призначені виконувати функцію належного виконання зобов'язання. Таке функціональне спрямування мають лише такі заходи, внаслідок застосування яких зобов'язальне правовідношення

продовжує існувати (призупинення виконання, притримання). Відповідно заходи оперативного впливу, які породжують єдиний юридичний наслідок — припинення зобов'язального правовідношення (відмова від договору, відмова від прийняття виконання зобов'язання), — призначені виконувати лише правоохоронну функцію та не виступають правовою гарантією належного виконання зобов'язання.

Відштовхнувшись від цих особливостей, можна визначити поняття заходів оперативного впливу як юридичних заходів правоохоронного характеру, які передбачені законом або договором, що застосовується у договірних зобов'язаннях до особи, яка порушила або створює реальну загрозу порушення цивільних прав і обов'язків, безпосередньо самою уповноваженою особою без звернення за захистом права до відповідних уповноважених органів.

Як уже зазначалося, заходи оперативного впливу завжди мають юридичний характер. Такий висновок В. П. Грибанов пояснює тим, що заходами оперативного впливу є юридичні засоби правоохоронного характеру [2, с. 133]. На думку В. С. Єма, заходи оперативного впливу завжди спричиняють відповідну зміну прав і обов'язків, насамперед, для правопорушника (наприклад, припинення права на оплату товару за наявності його неналежної якості чи появи обов'язку усунути за свій рахунок дефекти встановленого устаткування тощо) [9, с. 418]. Подібні міркування висловлює і Б. І. Пугінський, який мету застосування заходів оперативного впливу вбачає у перетворенні структури правовідношення (зміна порядку виконання, припинення виконання тощо) [10, с. 5]. Таким чином, юридичний характер заходів оперативного впливу виявляється у тому, що вони є юридичним фактом, що спричиняє настання певних правових наслідків.

Сучасна теорія юридичних фактів у цивільному праві ґрунтується на монографічній праці О. О. Красавчикова (1958 р.), де науковець визначив юридичні факти як факти реальної дійсності, з якими норми права пов'язують конкретні юридичні наслідки — динаміку правовідношення, тобто виникнення, зміну або припинення останнього [11, с. 28]. Позиція вченого була відтворена в юридичній літературі з цивільного права [12, с. 91; 13, с. 13; 14, с. 260; 15, с. 41–55; 16, с. 36]. Зокрема Р. О. Халфина позначає юридичним фактом обставини, з якими норма права пов'язує динаміку правовідношення: його виникнення, розвиток і припинення [17, с. 285].

Водночас у юридичній літературі зустрічається ширше тлумачення юридичних фактів щодо правових наслідків, які вони породжують. На думку В. Б. Ісакова, юридичні факти обумовлюють виникнення, зміну, припинення правовідносин, а також інші правові наслідки [18, с. 3]. А. І. Дрішлюк пояснює юридичні факти у цивільному праві як обставини, наявність яких спричиняє встановлення, зміну, припинення або інші трансформації цивільних прав і обов'язків (цивільних правовідносин) [19, с. 266]. Більш масштабно пропонує тлумачити правочини (як юридичні факти) Є. О. Харитонов у тому сенсі, що вони можуть бути також підставою інших видозмін правовідносин, зокрема призупинення, поновлення, реалізації тощо правовідносин [20, с. 145].

Таким чином, будь-яке правовідношення перебуває у динаміці, що пов'язана з юридичними фактами від моменту свого виникнення і до моменту припинення, які у більшості віддалені один від одного у часі і просторі. Водночас вони не є ізольованими стадіями, а становлять етапи єдиного процесу розвитку правовідношення. Не є винятком і зобов'язальне правовідношення.

На сьогодні вчення про зобов'язання та динаміку зобов'язальних правовідносин вирізняється консервативністю й аксіоматичним тлумаченням. Зокрема залишаються незмінними поняття зобов'язання, сутність якого розкрита на законодавчому рівні у ч. 1 ст. 509 ЦК України (де й відображено надбання наукової доктрини) як правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від неї, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Для зобов'язального правовідношення характерною є повна визначеність його учасників, які беруть участь у ньому (як на боці кредитора, так і на боці боржника). Вони встановлюються між конкретними суб'єктами, тому володіють відносним характером. При цьому здійснення суб'єктивного права кредитора в зобов'язальних правовідносинах можливе лише в разі здійснення боржником дій, які є його обов'язком [21, с. 521]. Як зазначає М. Д. Єгоров, у зобов'язальному правовідношенні беруть участь дві сторони: уповноважена і зобов'язана. Уповноважена сторона наділена правом вимоги від зобов'язаної сторони щодо вчинення певних активних дій, а сама уповноважена сторона називається кредитором. На зобов'язану сторону в зобов'язальному правовідношенні покладається обов'язок вчинити такі активні дії, а зобов'язана сторона називається боржником [22, с. 460–461].

Юридичний зміст зобов'язального правовідношення становить право вимоги кредитора і обов'язок боржника. Об'єктом зобов'язання є дії боржника [22, с. 460–461]. Особливістю зобов'язального правовідношення є те, що кредитор має право вимагати від боржника вчинення дій щодо надання йому певних матеріальних благ. При цьому кредитор у більшості випадках зацікавлений не в самій дії боржника, а у матеріальних благах, які він одержує внаслідок вчинення боржником такої дії.

Динаміка зобов'язального правовідношення починається з моменту його виникнення та закінчується його припиненням. Значення юридичних фактів як підстави виникнення і розвитку договірної зобов'язального правовідношення зумовило включення договору до ст. 11 ЦК України. Зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом (ч. 1 ст. 598 ЦК України). Водночас зобов'язальні правовідносини з моменту виникнення та припинення можуть бути змінені. Як зазначає Б. Б. Черепакін, правовідносини можуть понести ті чи інші зміни у змісті або в суб'єктному складі, зберігаючи інші свої ознаки, продовжуючи існувати у зміненому вигляді [23, с. 310]. При цьому, як наголошує О. О. Красавчиков, виключається можливість зміни правовідношення у двох напрямках одночасно [11, с. 89].

На динаміку зобов'язальних правовідносин впливає також застосування заходів оперативного впливу, що виступають юридичними фактами. При цьому такі юридичні факти не є пасивним елементом механізму правового регулювання. Вони можуть застосовуватися як засіб впливу на поведінку суб'єктів.

Зупинимося на характеристиці основних етапів динаміки зобов'язальних правовідносин, що пов'язана із юридичним фактом — заходами оперативного впливу.

Застосування заходів оперативного впливу може спричинити виникнення нових зобов'язальних правовідносин, тобто встановлення між суб'єктами нового юридичного зв'язку. До таких заходів слід віднести заходи оперативного впливу, пов'язані з виконанням зобов'язання за рахунок боржника. Відповідно до ст. 621 ЦК України, у разі невиконання боржником для кредитора певної роботи чи надання йому послуги кредитор має право доручити її виконання чи надання третій особі і вимагати від боржника відшкодування збитків. Таке правило відображається у спеціальних нормах щодо окремих договорів. Наприклад, якщо покупець протягом гарантійного строку або інших строків виявить недоліки, не застережені продавцем, або фальсифікацію товару, то покупець має право вимагати від продавця або виготовлювача відшкодування витрат, здійснених покупцем чи третьою особою на їх виправлення (ч. 1 п. 1 ст. 708 ЦК України); якщо під час виконання роботи стане очевидним, що вона не буде виконана належним чином, замовник має право призначити підрядникові строк для усунення недоліків, а в разі невиконання підрядником цієї вимоги — доручити виправлення роботи іншій особі за рахунок підрядника (ч. 3 ст. 849 ЦК України). У таких випадках виникає нове зобов'язання щодо виконання роботи третьою особою та продовжує водночас існувати первісне.

Найбільш поширеними юридичними наслідками застосування заходів оперативного впливу є припинення зобов'язальних правовідносин, що виступає антиподом їх виникнення, оскільки розриває правовий зв'язок суб'єктів, тому права і

обов'язки припиняються [11, с. 76–77]. На припинення зобов'язального правовідношення може бути спрямовано застосування такого заходу оперативного впливу як одностороння відмова від зобов'язання у разі його порушення. Таке право закріплюється у ст. 615 ЦК України.

Прикладом заходу оперативного впливу, що породжує припинення зобов'язального правовідношення, може слугувати також відмова кредитора від прийняття виконання, якщо внаслідок прострочення боржника виконання зобов'язання втратило інтерес для кредитора (ч. 3 ст. 612 ЦК України). Наприклад, якщо продавець передав товар в асортименті, що не відповідає умовам договору купівлі-продажу, покупець має право відмовитися від його прийняття та оплати, а якщо він вже оплачений — вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми (ч. 1 ст. 672 ЦК України).

Застосування деяких заходів оперативного впливу виступають підставою для призупинення зобов'язальних правовідносин. Такі заходи пов'язані з гарантійним забезпеченням належного виконання зобов'язання, що, на думку В. П. Грибанова, становить головну функцію заходів оперативного впливу [2, с. 137].

Прямо спрямований на призупинення зобов'язальних правовідносин такий захід оперативного впливу, як притримання. Загальне правило про застосування притримання міститься у ст. 594 ЦК України: “Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторі пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання”. Право притримання передбачається у ст. 856 ЦК України за договором підяду, ч. 2 ст. 874 ЦК України за договором побутового підяду, ч. 4 ст. 916 ЦК України за договором перевезення, ст. 1019 ЦК України за договором комісії.

Правило про застосування уповноваженою особою заходів оперативного впливу, що породжують призупинення зобов'язального правовідношення, також розміщено у ч. 3 ст. 933 ЦК України, де зазначається, що “у разі ненадання клієнтом документів та необхідної інформації експедитор має право відкласти виконання своїх обов'язків за договором транспортного експедирування до надання документів та інформації в повному обсязі”.

Найбільш складним моментом динаміки зобов'язального правовідношення є його зміна, незалежно від того, чи є зміна правовідношення наслідком правопорушення чи ні [24, с. 18]. Особливістю зміни правовідношення полягає у тому, як слушно зазначав В. Ф. Попондопуло, що, існуючи у зміненому вигляді, правовідношення зберігає свої ознаки [24, с. 18–19]. Це означає, що припинення зобов'язального правовідношення не є його зміною, навіть тоді, коли виникає нове. Тобто зміна відбувається шляхом нашарування одних юридичних фактів на існуючу фактичну підставу — своєрідний “каркас”.

О. О. Красавчиков розрізняє два напрями зміни правовідношення:

- 1) за змістом;
- 2) за суб'єктами [11, с. 77].

У таких напрямках можуть відбуватися й зміни зобов'язального правовідношення, що породжується заходами оперативного впливу. При цьому зміна зобов'язального правовідношення може відбуватися також щодо об'єкта і предмета. Так, зміна одного предмета виконання зобов'язання на інший через застосування заходів оперативного впливу може мати місце у таких випадках: у разі виявлення покупцем недоліків щодо якості товару за договором роздрібною купівлі-продажу він має право вимагати від продавця або виготовлювача заміни на такий самий товар іншої моделі з відповідним перерахунком у разі різниці в ціні чи відповідного зменшення ціни (ч. 1 п. 2, 3 ст. 709 ЦК України).

Зміна зобов'язального правовідношення за його змістом може відбуватися також у тих випадках, коли уповноважена особа у разі порушення зобов'язання може застосовувати заходи оперативного впливу та заходи цивільно-правової відповідальності. Як зазначає М. М. Агарков, те, що зазвичай позначається словами “борг” і

“відповідальність” за зобов’язанням, становить загалом обов’язок боржника в зобов’язальному правовідношенні [25, с. 234]. Наприклад, за наявності у роботі істотних відступів від умов договору підяду або інших істотних недоліків замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків (ч. 2 ст. 852 ЦК України); якщо наймодавець не передає наймачеві майно, наймач має право відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків (п. 2 ст. 766 ЦК України).

За суб’єктивним складом зміна зобов’язальних правовідносин має місце у випадку правонаступництва. Наприклад, у ст. 621 ЦК України зазначається, що у разі невиконання боржником для кредитора певної роботи чи ненадання йому послуги кредитор має право виконати цю роботу власними силами. У цьому випадку має місце виконання роботи не боржником, а кредитором.

Поширеними у розвитку зобов’язальних правовідносин є ситуації, коли одні і ті ж юридичні факти спричиняють виникнення одних правовідносин, зміну і припинення інших. Як зазначає В. Б. Ісаков, таке об’єднання функцій — відображення об’єктивного взаємозв’язку відносин, що регулюються на характерних для них взаємних переходів [18]. Наприклад, вимога кредитора до боржника, який не виконав для кредитора певну роботу чи не надав йому послуги, про відшкодування збитків внаслідок доручення виконання чи надання послуг третій особі (ст. 621 ЦК України) спричиняє виникнення нового зобов’язання (договору з третьою особою) та зміну існуючого зобов’язання (змісту існуючого зобов’язання).

Більшість юридичних фактів, поряд із основною функцією (виникнення, зміна, призупинення, припинення), спричиняють у правовідношенні настання додаткових правових наслідків. Як слушно зазначає М. О. Рожкова, розуміння юридичних фактів лише як обставин, що спричиняють виникнення, зміну чи припинення цивільного правовідношення, є безпідставно вузьким: за межами такого розуміння залишаються ті реальні життєві обставини, які не спричиняють динаміку правовідношення, але з ними право пов’язує настання інших наслідків [26, с. 7]. Такою додатковою функцією застосування заходів оперативного впливу у зобов’язальному правовідношенні є захист цивільних прав та інтересів сторін. Це зумовлено тим, що заходи оперативного впливу застосовуються лише у разі порушення або загрози порушення зобов’язання, що призводить до аномальної динаміки (невідповідності реальної поведінки сторони зобов’язання моделі поведінки, закріпленої у договорі або законі), а це, у свою чергу, є підставою виникнення правоохоронних правовідносин, у рамках яких реалізуються примусові заходи [24, с. 16–18, 86]. Тобто заходи оперативного впливу завжди пов’язані з правовідносинами на стадії аномальної динаміки. Тому правоохоронний характер таких заходів становить визначальну їх особливість, на характеристиці якої ми раніше зупинилися.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що застосування заходів оперативного впливу є юридичним фактом, що спричиняє динаміку зобов’язального правовідношення (виникнення, зміну, призупинення, припинення), а також захист цивільного права та інтересу.

Список використаних джерел

1. Голуб’єва, Н. Ю. Зобов’язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання осіб [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Н. Ю. Голуб’єва. — Одеса, 2013. — 40 с.
2. Грибанов, В. П. Осуществление и защита гражданских прав [Текст] / В. П. Грибанов. — М. : Статут, 2000. — 411 с. (В серии “Классика российской цивилистики”)
3. Цивільне право України [Текст] : підручн. : [в 2 кн.] / [О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — Книга перша. — 720 с.

4. *Корабльова, М. С.* Защита гражданских прав: новые аспекты [Текст] / М. С. Корабльова // Актуальные проблемы гражданского права / под ред. М. И. Брагинского ; Исследовательский центр частного права. Российская школа частного права. — М. : Статут, 1998. — С. 76–108.
5. *Пугинский, Б. И.* Правовые средства обеспечения эффективности производства [Текст] / Б. И. Пугинский. — М. : Юридическая литература, 1980. — 144 с.
6. *Юридична енциклопедія* [Текст] : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. Енцикл., 1998. — Т. 4: Н–П. — 2002. — 720 с.
7. *Юридична енциклопедія* [Текст] : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. Енцикл., 1998. — Т. 1: А–Г. — 1998. — 672 с.
8. *Российское гражданское право* [Текст] : учебн. : в 2 т. / отв. ред. Е. А. Суханов. — М. : Статут, 2010. — Т. 1 : Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права. — 958 с.
9. *Гражданское право* [Текст] : учебн. : в 2 т. / отв. ред. Е. А. Суханов. — М. : Волтерс Клувер, 2004. — Том 1. — 816 с.
10. *Пугинский, Б. И.* Гражданско-правовые меры оперативного воздействия на нарушителей обязательств [Текст] / Б. И. Пугинский // Советская юстиция. — 1980. — № 16. — С. 5–7.
11. *Красавчиков, О. А.* Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. — М. : Госюриздат, 1958. — 182 с.
12. *Цивільне право України* [Текст] : навч. посіб. / [Ю. В. Білоусов, А. В. Ватрас, С. Д. Гринько та ін.] ; за ред. Р. О. Стефанчука. — К. : Правова єдність, 2009. — 536 с.
13. *Толстой, Ю. К.* К теории правоотношения [Текст] / Ю. К. Толстой. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1959. — 86 с.
14. *Иоффе, О. С.* Избранные труды [Текст] : [в 4 т.] / О. С. Иоффе. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — Т. 2 Советское гражданское право. — 511 с.
15. *Агарков, М. М.* Понятие сделки по советскому гражданскому праву [Текст] / М. М. Агарков // Советское государство и право. — 1946. — № 3–4. — С. 41–55.
16. *Явич, Л. С.* Право и общественные отношения [Текст] / Л. С. Явич. — М. : Юридическая литература, 1971. — 152 с.
17. *Халфина, Р. О.* Общее учение о правоотношении [Текст] / Р. О. Халфина. — М. : Юридическая литература, 1974. — 318 с.
18. *Исаков, В. Б.* Проблемы теории юридических фактов [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Исаков Владимир Борисович. — Свердловск, 1985. — 360 л.
19. *Цивільне право України* [Текст] : в 3 кн. / [Є. О. Харитонов, Р. О. Стефанчук, А. І. Дрішлюк та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонова, А. І. Дрішлюка. — Одеса : Юридична література, 2005. — Книга перша. — 525 с.
20. *Цивільне і сімейне право України* [Текст] : навч.-практ. посіб. / [Харитонов Є. О., Калітенко О. М., Зубар В. М. та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонова, А. І. Дрішлюка. — Х. : Одісей, 2003. — 640 с.
21. *Цивільний кодекс України* : Науково-практичний коментар [Текст] / [Є. О. Харитонов, І. М. Кучеренко, О. І. Харитонова та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонова. — Х. : Одісей, 2006. — 1200 с.
22. *Гражданское право* [Текст] : учебн. : [у 3 ч.] / Н. Д. Егоров, И. В. Елисеев, А. А. Иванов и др. ; под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : Проспект, 1997. — Часть 1. — 600 с.
23. *Черепяхин Б. Б.* Правопреемство по советскому гражданскому праву [Текст] / Б. Б. Черепяхин // Труды по гражданскому праву. — М. : Статут, 2001. — С. 88–109.
24. *Попондопуло, В. Ф.* Динамика обязательственного правоотношения и гражданско-правовая ответственность [Текст] : монограф. / В. Ф. Попондопуло. — Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 1985. — 112 с.
25. *Агарков М. М.* Обязательство по советскому гражданскому праву [Текст] / М. М. Агарков // Избранные труды по гражданскому праву: [в 2 т.]. — М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. — Т. 1. — С. 163–460.

26. Рожкова М. А. Юридические факты в гражданском праве [Текст] / М. А. Рожкова // Приложение к ежемесячному журналу "Хозяйство и право". — 2006. — № 7. — 71 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 12 від 26 червня 2014 року)*

Надійшла до редакції 14.07.2014

Гринько Р. В. Меры оперативного воздействия и динамика обязательственного правоотношения

Исследуются меры оперативного воздействия и их роль в динамике обязательственных правоотношений. Охарактеризованы особенности и определено понятие мер оперативного воздействия. Сделан вывод, что меры оперативного воздействия могут применяться как при наличии нарушения обязательства, так и в случае создания реальной угрозы нарушения — до момента такого нарушения. Раскрыто понятие юридического факта и его влияние на динамику обязательственного правоотношения (возникновение, изменение, прекращение). Отмечается, что наиболее распространенными в развитии обязательственных правоотношений являются ситуации, когда одни и те же юридические факты влекут возникновение одних правоотношений, изменение и прекращение других. Указывается, что меры оперативного воздействия всегда связаны с обязательственным правоотношением на стадии аномальной динамики, поэтому правоохранный характер таких мер составляет определяющую их особенность. Сделан вывод о том, что применение мер оперативного воздействия является юридическим фактом, который влечет динамику обязательственного правоотношения (возникновение, изменение, приостановление, прекращение), а также защиту гражданских прав и интересов.

Ключевые слова: меры оперативного воздействия, обязательственное правоотношение, динамика, возникновение, изменение, приостановление, прекращение.

Grynko, R. V. Measures Operational Impact and Dynamics of Legal Obligation

We investigate the impact of operational activities and their role in the dynamics of legal obligation. The features of the concepts and measures of operational impact. It is concluded that measures the operational impact can be used both for a violation of the obligation, and when creating a real threat of infringement — at the time of the violation. The concept of legal fact and its effect on the dynamics of a binding relationship (emergence, change, termination). It is noted that the development of common binding relationship is a situation where the same legal facts give rise to some relationships, change and termination of others. Specifies that events are always operational impact associated with binding legal relationship to the stage of anomalous dynamics, because law enforcement of such measures is their defining feature. It is concluded that the application of the operational impact is a legal fact, which causes dynamic binding relationship (of, modification, suspension, termination) as well as the safety and protection of civil rights and interests.

Keywords: measures of operational impact, contractual relationship, dynamics, emergence, change, suspension, termination.